

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2008

Aneta Petrášková

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

**KE VSTUPU DO ŽIVOTA U DĚTÍ
Z DĚTSKÝCH DOMOVŮ**

Vedoucí práce: RSDr. Ján Mišovič, CSc.

Autor práce: Aneta Petrášková

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: III.

2008

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách.

23. dubna 2008

.....

Poděkování

Děkuji panu RSDr. Jánovi Mišovičovi, CSc. za podnětné vedení mé práce, cenné rady a trpělivost.

Velký dík patří také mé rodině, která mi umožnila studovat a byla mi vždy nesmírnou oporou, a mému manželovi Tomášovi za velkou morální podporu, kterou mi po dobu psaní mé práce poskytoval.

OBSAH

ÚVOD.....	5
1 RODINA	8
1.1 VYMEZENÍ POJMU RODINA.....	8
1.2 JAKOU ROLI HRAJE RODINA VE VÝVOJI JEDINCE	9
1.3 FUNKCE RODINY.....	10
1.4 PORUCHY RODINY	11
1.5 JAKÉ JSOU DŮVODY K ODEBÍRÁNÍ DĚTÍ Z RODIN.....	13
2 SYSTÉM ÚSTAVNÍ VÝCHOVY V ČR	15
2.1 DIAGNOSTICKÝ ÚSTAV	16
2.2 DĚTSKÝ DOMOV	17
2.3 DĚTSKÝ DOMOV SE ŠKOLOU	19
2.4 VÝCHOVNÝ ÚSTAV	20
3 ŽIVOT DĚTÍ V DĚTSKÉM DOMOVĚ	21
3.1 PSYCHOLOGICKÉ HLEDISKO	22
3.1.2 SOCIÁLNÍ HLEDISKO	24
3.1.3 PRÁVNÍ HLEDISKO	25
4 ODCHOD MLADISTVÝCH Z DĚTSKÉHO DOMOVA	27
4.1 CHARAKTERISTIKA ADOLESCENCE.....	27
4.2 VÝCHOVA A PŘÍPRAVA NA POVOLÁNÍ DĚTÍ V DĚTSKÝCH DOMOVECH	28
4.3 OBTÍŽE MLADÝCH LIDÍ OPOUŠTĚJÍCÍCH DĚTSKÉ DOMOVY	29
4.4 MOŽNOSTI INDIVIDUÁLNÍHO PLÁNOVÁNÍ PRO MLADISTVÉ ODCHÁZEJÍCÍ Z ÚSTAVNÍ VÝCHOVY	30
4.4.1 <i>Principy při individuálním plánování.....</i>	<i>31</i>
4.4.2 <i>Obsah plánu.....</i>	<i>32</i>
4.4.3 <i>Důvody selhání plánu u mladistvých, opouštějících ústav.....</i>	<i>33</i>
5 PROJEKTY ZAMĚŘENÉ NA POMOC MLADISTVÝM Z ÚSTAVNÍ PÉČE	34
5.1 ŽIVOT NANEČISTO	34
5.2 NAJDI SVŮJ SMĚR	35
5.3 VSTUP DO ŽIVOTA	37
5.4 STARTOVNÉ DO ŽIVOTA.....	38
6 PRAKTICKÁ ČÁST.....	40
6.1 CÍL VÝZKUMU	40
6.2 METODIKA VÝZKUMU	40
6.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	40
6.4 VÝSLEDKY VÝZKUMU	41
6.5 CELKOVÉ SHRNUTÍ	45
ZÁVĚR.....	47
SEZNAM LITERATURY	49
SEZNAM PŘÍLOH.....	53
PŘÍLOHY	54
ABSTRAKT	58
ABSTRACT	59

ÚVOD

MOTTO:

„ S dětmi s nimiž si rodiče nedělají starosti,

často mívají starosti dějiny.“

(Wieslaw Leon Brudziński)

V České republice žije podle statistik téměř osm tisíc dětí a mladistvých, kteří nemají šanci vyrůstat po boku svých biologických rodičů. Každý z těchto osmi tisíc mladých lidí, jenž v době plnoletosti odchází z ústavní výchovy, má svůj životní příběh, proč se ocitl mimo vlastní rodinu. Mohou to být lidé, kteří o své rodiče přišli, či o ně jejich rodiče nemohli nebo nedovedli pečovat, a nebo dokonce byly vlastními rodiči zneužívány. Některé z těchto dětí dostanou šanci být vychováni v prostředí simulujícím rodinný kruh, jiní jsou odsouzeni k daleko rychlejšímu začlenění se do společnosti, do společnosti dětí s podobným osudem, dětí v dětských domovech a v jiné ústavní výchově.

Na to, jaký člověk z dítěte vyroste, má bezesporu vliv výchova a prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá. Rodina je přirozené prostředí, do něhož se člověk rodí, aniž by si mohl vybrat jiné. Především v období raného dětství nemůže kvalitní působení rodiny nahradit žádná jiná instituce. Rodinné prostředí je ideálním místem pro stimulaci příznivého rozvoje dětí, zázemím, v němž prožívají pocity přátelství, sympatie, lásky a bezpečí. Je to především sociální prostředí plné důvěrných vztahů lidí, kteří jsou si nejbližší. V rodině rodiče neposílají děti do světa, který je pro nezkušeného jedince plný nástrah a nebezpečí, při dosažení osmnáctého roku. Starají se o ně a vychovávají je tak dlouho, dokud nejsou plně připraveny na samostatný život. A i když se pak osamostatní, rodiče je neopouští. Podporují své děti, jak jen mohou, často jim zařizují jejich první bydlení a pomáhají jim i finančně. Dělají to z lásky ke svým dětem. My, kteří jsme měli

šťěstí takto vyrůstat, to považujeme za běžný standart a samozřejmost. Proto jsem si vybrala toto téma, abych poukázala na velký rozdíl mezi dispozicemi pro úspěšný a šťastný život jedince vyrůstajícího v rodině se silným emocionálním a materiálním zázemím, a dítěte vyrůstajícího v dětském domově, kde všechno toto přes velké úsilí a snahu pracovníků není možné nahradit. Rodině, tomu jak je pro vývoj dítěte důležitá, jaké funkce vlastně plní a jaké jsou příčiny toho, že je někdy nezbytné odebrat děti z nefungující rodiny a umístit je v dětském domově, se věnuji v úvodní kapitole své práce.

Bohužel takový vzor šťastné rodiny není všeobecným modelem, a tak je spousta dětí bez vlastního zapříčinění nucena vyrůstat bez rodičovské lásky a podpory. Pochopitelně jsou tu vytvořena zařízení, kde je o takovéto děti postaráno. Mohou chodit do školy a vzdělávat se, mají zajištěnou stravu a ošacení. Žijí takovýmto způsobem s ostatními dětmi, takže jsou zde zajištěny i sociální vazby. Ty však nejsou tak pevné, děti mohou mít zkreslené představy o tom, co je to rodina, a tyto představy se následně mohou promítnout při zakládání jejich vlastní rodiny. Jednotlivým druhům zařízení ústavní výchovy se věnuji ve druhé kapitole.

Zpravidla každé dítě vyrůstající ve vlastní rodině nebo i v náhradní rodinné péči, je na běžný život připraveno mnohem lépe, než dítě, které je vychováváno ústavní výchovou. Děti vychovávané v ústavní péči často dosahují nízké úrovně školního vzdělání, mají sníženou schopnost sociální integrace, mají potíže v navazování vztahů, jsou výrazně více ohroženy sociálně-patologickými vlivy než děti vychovávané v kvalitní rodině. Mladí lidé odcházející ze zařízení ústavní výchovy často trpí psychickou deprivací, která je způsobena ztrátou rodiny a následným dlouhodobým pobytem v ústavní péči a neuspokojením psychických potřeb. Tato deprivace způsobuje sociální handicap, který znesnadňuje možnost dětí začlenit se do společnosti po opuštění ústavního zařízení. Psychologickému aspektu života v dětském domově se také věnuji v jedné z kapitol. Cílem praktické části mé práce bude zjistit především to, jak jsou mladiství odcházející z dětského domova připraveni na život, jaké mají možnosti, jestli jim DD pomáhá

při hledání práce, bydlení apod. Oslovím proto pracovníky dětských domovů a mladé lidi, kteří budou DD opouštět a poprosím je o odpovědi na mé otázky.

V závěrečné kapitole teoretické části se věnuji některým projektům, které vznikly za účelem pomoci mladým lidem odcházejícím z ústavní výchovy.

1 RODINA

Rodina jako malá, primární, společenská skupina má pro dítě nenahraditelný význam. Je nositelkou genetické výbavy dítěte a také má stěžejní vliv na celkový rozvoj jeho osobnosti. V rodině dochází ke společenské adaptaci dítěte a k jeho začleňování do společnosti. Při kontaktu s realitou a svými možnostmi se u dítěte utváří vnitřní obraz světa, který do určité míry odpovídá tomu, jak mu realitu rodiče předkládají, tedy do jakého světa je rodiči uváděno. Rodina má pro dítě nezastupitelný význam v uvědomování si svého místa a své role ve společnosti. Díky rodině si dítě osvojuje základní návyky, dovednosti a strategie, které jsou nepostradatelné při orientaci v mezilidských vztazích a ve společnosti. V rámci rodiny dochází k osvojení základních norem, hodnot a také k vývoji sociálního a morálního cítění dítěte.

1.1 Vymezení pojmu rodina

Pro definici pojmu rodina, je třeba brát v potaz různé použití tohoto termínu v závislosti na kulturním a civilizačním prostředí konkrétních společností. Také v oblasti různých vědních disciplín se definice rodiny bude lišit. Otázku „co je to rodina?“ nám jinak zodpoví právník, jinak sociolog či psycholog, s ohledem na to, v jakém smyslu tento pojem ve svém oboru užívá. Neexistuje žádná jednotná shoda na definici podstaty. Z těchto důvodů nemůžeme rodinu vymežit jedním všeobecným a pevně uznávaným pojmem. Můžeme ale hovořit o jednotlivých aspektech a variantách tohoto termínu tak, jak se odráží v různých vědních disciplínách.¹

¹Srov. *Národní zpráva o rodině*. Dostupné na WWW: http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf.

Podle Dunovského „je rodina malá primární společenská skupina založená na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí či vztahu jej substituujícím, na společné domácnosti, jejíž členové plní společensky určené a uznané role vyplývající ze soužití, a na souhrnu funkcí, jež podmiňují existenci tohoto společenství a dávají mu vlastní význam ve vztahu k jedincům i k celé společnosti.“²

Z hlediska socializace pokládáme rodinu za nejdůležitější, jelikož rodina zaujímá v tomto ohledu rozhodující a nezastupitelnou úlohu. V rodině se realizují první procesy začleňování jedince do společnosti.³

Rodina je tradičním prostředím pro vznik reprodukce sociálních vztahů. Jako zprostředkující článek mezi společenskými a individuálními zájmy je nesuplovatelnou, i když proměnlivou institucí, plnící ve společnosti významné funkce, kterým se budu podrobně věnovat v kapitole 1.3.

1.2 Jakou roli hraje rodina ve vývoji jedince

Ve srovnání s jinými historickými a existujícími kulturami v současnosti jinde ve světě, je v naší kultuře velmi často zdůrazňován vliv rodičovské péče na utváření osobnosti jedince. Může se nám to zdát poněkud paradoxní, pokud vezmeme v úvahu jak se v posledních letech stále méně vyžaduje, aby jedinec rodinu zakládal. Stále méně párů se oddává a velké množství rodin žije v nesezdaném partnerství.⁴

Stejně tak jako ve společnosti hraje každý člověk jistou společenskou roli a očekává se od něj určité chování závislé na dané roli, tak i v rodině je tomu podobně. Například od dítěte se očekává, že do určitého věku bude přijímat péči svých rodičů, jelikož na nich bude hmotně závislé. A od rodičů se zase očekává, že mu budou poskytovat tuto péči, a že budou sociálně i emočně zralí, ekonomicky nezávislí atd. Rovněž ale i prarodiče hrají nemalou roli v rodině,

² DUNOVSKÝ, J., EGGERS, H. a kol., *Sociální pediatrie*, s. 58.

³ Srov. DUNOVSKÝ, J. *Dítě a poruchy rodiny*, s. 9.

⁴ Srov. MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 80.

neboť oni stojí hned za rodiči v naplňování psychických potřeb dítěte. Prarodiče bývají často klidnější, vyrovnanější, a tak na rozdíl od často přetížených rodičů představují pro děti tzv. ostrůvek klidu a stability.⁵

1.3 Funkce rodiny

Rodina ze své podstaty zabezpečuje různé funkce, poněvadž je však součástí společnosti vyvíjí se spolu s ní a má tendenci se neustále měnit. V průběhu vývoje evropské společnosti za posledních několik desítek let převzal za rodinu některé funkce stát, některé z nich dnes dokonce paradoxně přebírají sociální instituce.

V odborné literatuře se setkáváme zpravidla s následujícími čtyřmi hlavními funkcemi rodiny :

- **funkce biologicko-reprodukční** – udržet život početím nového života
- **funkce ekonomicko-zabezpečovací** – materiální zabezpečení členů rodiny (vztahuje se na všechny členy rodiny)
- **funkce socializačně-výchovná** – zabezpečuje společenskou kontinuitu
- **funkce emocionální** – významná funkce, drží rodinu pohromadě, je kohezivním faktorem rodiny

Podrobnější charakteristika jednotlivých funkcí:

Reprodukční funkce byla a zůstává jedním z důvodů existence rodiny. Na rodinu je v posledních letech stále méně nahlíženo jako na významnou instituci, jež má své opodstatnění v zachování lidského rodu. V současné době chápeme rodinu jako součást sociální struktury, v níž dochází k naplňování potřeb jejích členů.

⁵ Srov. MATĚJČEK, Z., *Škola rodičů*.

Zabezpečovací funkce byla důležitější v tradiční společnosti, kdy byla rodina samostatnou ekonomickou jednotkou. Pokud rodina z nějakého důvodu není schopna plnit zabezpečovací funkci, je tato funkce v současné době nahrazována systémem státních sociálních podpor.

Výchovná funkce rodiny (neboli socializační) umožňuje potomkům primární orientaci v okolním světě. Rodina formuje hodnotové orientace a perspektivu vlastního života dětí. Působí jako regulátor nežádoucích projevů svých členů. Na základě interakce mezi členy rodiny dochází k výchově dětí a zároveň formování jejich ostatních členů. Rodina dětem pomáhá k plynulému zařazení do společnosti. K socializaci dochází především v rodině, poté ve škole, v zájmových a jiných skupinách, které jedinec navštěvuje. Základním kamenem této funkce je vychovat jedince, který bude schopen začlenit se do širších celospolečenských vztahů, bude respektovat právní i etická pravidla a zájmy společnosti, ve které žije.

Emocionální funkce rodiny je jedinečná a nezastupitelná. Uspokojuje celou řadu potřeb všech svých členů. Primárně hovoříme o potřebách zázemí, podpory a pomoci, bezvýhradného přijímání, potřeby důvěrnosti, klidu a uvolnění se, společných rituálů, perspektiv a plánů.⁶

1.4 Poruchy rodiny

Pokud z jakéhokoliv důvodu dojde k nenaplnění některých nebo všech funkcí rodiny, hovoříme o poruchách rodiny. Poruchami rodiny tedy rozumíme takovou situaci, kdy rodina neplní v jakékoliv míře úkoly, které jsou dány společensky uznávanou normou a taktéž nenaplněné očekávání jejich přiměřeného začlenění se do společnosti.⁷

Ve vztahu k dítěti je nejvýznamnější porucha funkce socializačně-výchovná. V rámci vlivu na formování osobnosti člověka je tato funkce stěžejní.

⁶Srov. VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie*, s. 325-327

⁷Srov. DUNOVSKÝ, J., EGGERS, H., a kol. *Sociální pediatrie*, s. 199.

Hlavní příčiny rodinných poruch se dělí na **objektivní** (rodiče se o dítě nemohou starat), **subjektivní** (rodiče se o dítě nechtějí starat) a na příčiny **smíšené** (rodiče se o dítě nedovedou starat).

Z hlediska funkčnosti rozlišujeme čtyři typy rodin, a to následující:

- **Funkční rodina**
- **Problémová rodina**
- **Dysfunkční rodina**
- **Afunkční rodina**

Funkční rodina: V naší populaci je typ takovéto rodiny nejvíce zastoupený. Vyjádřeno procentuálně je to přibližně 85 %. Je to rodina, kde je zabezpečen dobrý vývoj a prospěch dítěte.

Problémová rodina: V takovéto rodině se vyskytují závažnější poruchy některých funkcí, které však vážněji neohrožují rodinný systém, či vývoj dítěte. Rodina je schopna tyto problémy vlastními silami řešit či kompenzovat za případné jednorázové či krátkodobé pomoci zvenčí. Tyto rodiny mohou být pod dohledem orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Problémových rodin se v populaci vyskytuje okolo 12-13 %.

Dysfunkční rodina: Je to taková rodina, kde se vyskytují vážné poruchy některých funkcí rodiny, které bezprostředně ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek a zvláště vývoj a prospěch dítěte. Tyto poruchy již není rodina schopna sama řešit. Je nutné učinit řadu opatření zvenčí. U tohoto typu vyvstává otázka, kam až podporovat takovou rodinu a odkdy se postavit v zájmu dítěte proti ní (např. zbavením rodičovských práv). Takové rodiny tvoří asi 2 %.

Afunkční rodina: Poruchy v afunkční rodině jsou takového rázu, že rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí nebo je dokonce ohrožuje v samotné existenci. Sanace takové rodiny je bezpředmětná. Jediným možným řešením, které dítěti může prospět, je vzít ho z této rodiny

a umístit do rodiny náhradní, popřípadě není-li to možné, jinam. V populaci se vyskytuje asi 0,5 % takových rodin.⁸

(Tabulka Rodinných poruch ve vztahu k dítěti viz. příloha I)

1.5 Jaké jsou důvody k odebrání dětí z rodin

Zázemí zdravě fungující rodiny je pro vývoj dítěte nenahraditelný, a proto nemůžeme očekávat, že by ho dítěti mohla nahradit sebelepší instituce.

Bohužel někdy mohou nastat takové případy, že péče „milujících rodičů“ znamená pro dítě bezprostřední ohrožení a pak je odloučení od takovýchto rodičů jedinou možnou záchranou.

„Následující přehled ukazuje v pořadí od 1 (nejčastější) do 7 důvody přeřazení dítěte do systému náhradní péče.

- 1) nezvládnutá výchova,
- 2) zanedbávání, zneužívání a týrání dětí,
- 3) trestná činnost rodičů,
- 4) alkoholismus rodičů,
- 5) nízká sociální úroveň rodiny (často se však objevuje jako sekundární příčina),
- 6) prostituce matky,
- 7) osiřenéí.“⁹

„Jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě, nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit, může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

⁸ SBORNÍK STUDIÍ *Děti a jejich problémy*, s. 15-18.

⁹ VOCILKA, M., Dětské domovy málo spolupracují s pediatri. *Zdravotnické noviny*, 1999, č. 38, s. 12.

(§ 42 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí). Jestliže je to v zájmu nezletilého nutné, může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc i v případě, že jiná výchovná opatření nepředcházela. Z důležitých důvodů může soud prodloužit ústavní výchovu až na jeden rok po dosažení zletilosti.“¹⁰

¹⁰ Zákon 94/1963 Sb., o rodině., § 46, (odst. 1.)

2 SYSTÉM ÚSTAVNÍ VÝCHOVY V ČR

Ústavní výchova představuje v České republice jednu z forem náhradní výchovné péče. Již od svého zavedení v 50. letech 20.století se stala předmětem kritiky řady odborníků. Především je jí vytýkáno, že dlouhodobým pobytem v ústavním zařízení je dítě deprivováno, sociálně izolováno od své původní rodiny a může se u něj projevit syndrom ústavní závislosti. Pobyt v zařízení také dítě nedostatečně připravuje pro samostatný život.

„Ústavní výchovu lze vymezit jako umístění dítěte do péče školského zařízení určeného pro výkon ústavní výchovy na základě rozhodnutí soudu, jehož účelem je dočasně - tj. po dobu nezbytně nutnou - zajišťovat dítěti náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání; a to za podmínek podporujících sebedůvěru dítěte, rozvíjejících citovou stránku jeho osobnosti a umožňujících jeho aktivní účast ve společnosti s ohledem na potřeby odpovídající jeho věku.“¹¹

Podmínky výkonu ústavní a ochranné výchovy v ústavních zařízeních upravuje především zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, ve znění pozdějších předpisů, jehož ustanovení jsou dále konkretizována vyhláškou č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní nebo ochranné výchovy.¹²

V zákoně č.109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, jsou uvedeny tyto druhy zařízení:

- **diagnostické ústavy,**
- **dětské domovy,**
- **dětské domovy se školou,**
- **výchovné ústavy pro mládež.**

¹¹ MOTEJL, O., ČERNÁ, I., PANOVSÁ, K., MATYÁŠOVÁ, P., *Rodina a dítě*, s. 66.

¹² Srov. MOTEJL, O., ČERNÁ, I., PANOVSÁ, K., MATYÁŠOVÁ, P., *Rodina a dítě*, s. 66-67.

V této kapitole se budu jednotlivě zabývat každým z těchto jmenovaných typů ústavních zařízení.

2.1 Diagnostický ústav

I v takových případech, kdy se naše společnost bude intenzivně věnovat otázkám výchovy mladé generace, se setkáme s jedinci, kteří nebudou ochotni morální zásady, tradice, veřejné mínění, konvence a právní normy uplatňované v naší společnosti, akceptovat a důsledkem těchto svých postojů se ocitnou mimo zákon. Následkem toho se pak umístí tito jedinci ve speciálních výchovných zařízeních, kde se bude tým specialistů snažit výchovnými a terapeutickými prostředky dosáhnout jejich reedukaci a resocializaci.¹³

Diagnostické ústavy jsou internátní zařízení, která komplexně vyšetřují z hlediska psychologického a pedagogického mládež s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou. Po ukončení nezbytného komplexního vyšetření, nejdéle po dobu osmi týdnů, jsou mladiství umisťováni do dětských domovů, dětských domovů se školou a výchovných ústavů.¹⁴

Po přechodnou dobu poskytuje péči mládeži zadržené na útěku (dětem a mladistvým zadržným na útěku z dětských domovů a dětem a mladistvým, kteří jsou zadrženi na útěku od rodičů nebo od osob odpovědných za jejich výchovu. V obou z těchto případů diagnostický ústav musí bezodkladně oznámit přijetí dítěte nebo mladistvého s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou příslušnému zařízení náhradní výchovné péče, v jehož evidenci jedinec je, popř. rodičům či osobám odpovědným za jeho výchovu. Příslušné zařízení či osoby odpovědné za výchovu jedince jsou pak povinni si mladistvého vyzvednout v co nejkratším možném termínu a také mají povinnost uhradit výdaje spojené s jeho pobytem v diagnostickém ústavu.¹⁵

¹³ Srov. SPOUSTA, V. *Speciálně pedagogická diagnostika etopedická*, s. 7.

¹⁴ Srov. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., *Pedagogický slovník*, s. 42.

¹⁵ Srov. JEDLIČKA, R., KLÍMA, P., KOŤA, J., NĚMEC, J., PILAŘ, J., *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, s. 308-309.

„Diagnostický ústav je zařízení, které přijímá děti podle § 2 odst. 3, 4 a 5 a § 7 odst. 1 zákona 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a na základě výsledků komplexního vyšetření, zdravotního stavu dětí a volné kapacity jednotlivých zařízení je umisťuje do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů, s výjimkou dětí přijatých do diagnostického ústavu na základě § 7 odst. 1.

Diagnostický ústav plní podle potřeb dítěte úkoly

- a) **diagnostické**
- b) **vzdělávací**
- c) **výchovné a sociální**
- d) **organizační**
- e) **koordinační**

Diagnostický ústav na základě výsledků diagnostických, vzdělávacích, terapeutických, výchovných a sociálních činností, které jsou součástí komplexního vyšetření, zpracovává komplexní diagnostickou zprávu s návrhem specifických výchovných a vzdělávacích potřeb podle § 2 odst. 10, stanovených v zájmu rozvoje osobnosti.“¹⁶

2.2 Dětský domov

Dětský domov (DD) je instituce, zabývající se péčí o děti a mladistvé zpravidla od tří do osmnácti let, kteří nemohou vyrůstat ve vlastní biologické rodině a to buď z důvodu, že o svou rodinu přišli či se o ně rodina není schopna, popř. ochotna postarat, a proto jim byla soudem nařízená ústavní výchova nebo předběžné opatření. Jsou zde umisťováni děti, které nemají vážné výchovné problémy. Do dětského domova se rovněž umisťují nezletilé matky spolu s jejich

¹⁶ Zákon 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, § 5 (odst. 1, 2 a 3)

děťmi. Ve vztahu k dětem plní dětský domov především funkce výchovné, vzdělávací a sociální.

„Dětské domovy se do roku 2002 dělily na tzv. typ internátní a rodinný.

Dne 1.7. 2002 nabyl účinnosti zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, který stanovil internátním dětským domovům povinnost se transformovat na tzv. rodinný typ dětského domova, a to do dvou let od účinnosti zákona.“¹⁷

„Struktura i denní režim a systém komunikace, včetně hospodaření se svěřenými prostředky má za úkol přizpůsobit dětský domov co nejvíce zvyklostem běžné rodiny.“¹⁸

Základní organizační jednotkou dětského domova je rodinná skupina. Tvoří ji 6-8 dětí, přičemž v DD lze zřídit nejméně dvě a nejvíce šest rodinných skupin. Sourozenci se většinou začleňují do stejné rodinné skupiny. Pobyt dítěte v dětském domově se končí zpravidla dovršením osmnáctého roku, popř. dosažením devatenáctého roku, pokud došlo k prodloužení ústavní výchovy. Na základě dohody s mladistvým pak může být odchod ze zařízení odložen do doby, než ukončí svou přípravu na povolání, maximálně však do 26-ti let. Vzdělávání dětí je zajištěno ve školách, které nejsou součástí dětského domova. Ukončení pobytu dítěte či mladistvého v dětském domově může být soudním rozhodnutím o zrušení ústavní výchovy, dosažením zletilosti (příp. jak bylo již výše uvedeno zakončením přípravy na povolání) nebo přemístěním do jiného typu výchovného zařízení. Zřizovatelem dětských domovů jsou zpravidla kraje.

Počet dětských domovů a dětí v něm umístěných (viz. příloha II)

¹⁷ MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 50.

¹⁸ JEDLIČKA, R., KLÍMA, P., KOŤA, J., NĚMEC, J., PILAŘ, J., *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, s. 310.

2.3 Dětský domov se školou

Označení dětský domov se školou, které se začalo používat od roku 2002, nahradilo dříve užívané názvy dětský výchovný ústav a zvláštní škola internátní. Jedná se o speciální výchovná zařízení, která jsou určena pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy dětí. U těchto dětí bývají diagnostikovány závažné poruchy chování. Důvodem pro umístění v tomto zařízení může být i aktuální psychické oslabení (duševní poruchy), jenž vyžadují specifickou výchovně léčebnou péči. Pracuje se zde s dětmi zpravidla od šesti let, do ukončení povinné školní docházky. Součástí tohoto zařízení je příslušný typ školy.

„Účelem dětského domova se školou je zajišťovat péči o děti

a) s nařízenou ústavní výchovou

- mají-li závažné poruchy chování, nebo
- které pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči

b) s uloženou ochrannou výchovou

c) jsou-li nezletilými matkami a splňují podmínky stanovené v písmenu a) nebo b), a jejich děti, které nemohou být vzdělávány ve škole, jež není součástí dětského domova se školou.“¹⁹

Nemůže-li se dítě po ukončení povinné školní docházky pro pokračující závažné poruchy chování vzdělávat ve střední škole mimo zařízení nebo neuzavře-li pracovně-právní vztah, je přeřazeno do výchovného ústavu.

¹⁹ Zákon 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, § 13 (odst. 1)

2.4 Výchovný ústav

Výchovný ústav je zařízení zejména pro mladistvé starší patnácti let, které mají vážné poruchy chování a u nichž byla nařízena ústavní výchova či uložena ochranná výchova. (Uvedeno i v zákoně 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, § 14 odst. 1). Základní organizační jednotkou kolektivu mládeže jsou tzv. výchovné skupiny. Tyto výchovné skupiny mohou být v jednom výchovném ústavu nejméně dvě a jejich největší možný počet je šest. Výjimky ohledně počtu skupin v ústavu může udělit ministerstvo. Ve skupinách mohou být umístovány děti různého věku i pohlaví. V jedné výchovné skupině může být zařazeno minimálně pět a maximálně osm dětí, počet se zpravidla odvíjí v závislosti na stupni jejich mentálního či zdravotního postižení nebo v závislosti na obtížnosti výchovného působení.²⁰

Do výchovného ústavu může být zařazeno i dítě mladší patnácti let, které má uloženou ochrannou výchovu a v jeho chování se projevují natolik závažné poruchy, že je znemožněn jeho pobyt v dětském domově se školou.

²⁰ JEDLIČKA, R., KLÍMA, P., KOŤA, J., NĚMEC, J., PILAŘ, J. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, s. 311.

3 ŽIVOT DĚTÍ V DĚTSKÉM DOMOVĚ

Účelem dětského domova je zajistit všestrannou výchovnou, sociální, a materiální péči mládeži a dětem, které z nejrůznějších důvodů nemají pozitivní rodinné zázemí. Pro dítě, které nemá rodinné zázemí je ústav umělým domovem. Z tohoto důvodu by měl dětský domov vytvářet takové prostředí, aby dítě, jež je v dětském domově vychováváno, mělo harmonický vývoj osobnosti, intimitu, jistotu, pocit zázemí, dostatek podnětů a aby se rozvíjely a uspokojovaly jeho citové potřeby.

„V ideálním případě dítě s dobrými vlohami vyrůstá v prostředí, které je pro rozvíjení jeho vloh příznivé. U mnohých dětí vychovávaných v dětských domovech musíme počítat s tím, že mají vrozené vlastnosti komplikující navazování vztahů a rozvoj duševních schopností obecně – např. děti hyperaktivní, děti s jiným typem rizikového temperamentu, děti s deficitem rozumových schopností, děti s tělesnými a duševními nemocemi. Prostor prostředí ústavu s měnícími se vychovateli na druhé straně limituje příležitosti k vytváření vazby na dospělé i k různým typům učení. Nevýhody ve vrozené výbavě pak zesilují vliv ústavního prostředí i naopak. Kumulovaná interakce nevýhod zasahuje jedince opravdu hluboce a všestranně.“²¹

²¹ MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Individuální plánování u dětí z dětských domovů*. Dostupné na WWW: <<http://www.clovekhledacloveka.cz/files/individualni-planovani-odchazejici-DD.pdf>>.

3.1 Psychologické hledisko

Mladiství, kteří opouštějí zařízení ústavní výchovy, velmi často trpí psychickou deprivací, která je vyvolána zejména selháním či ztrátou rodinného zázemí a následným dlouhodobým pobytem v ústavní péči. Psychická deprivace způsobuje sociální handicap, který výrazně znemožňuje pravděpodobnost bezproblémového začlenění mladých lidí do společnosti po odchodu z ústavních zařízení. Velmi často dochází k tomu, že kvůli nedostačující osobní motivaci nedokončí povinnou školní docházku. To je jedním z nejzásadnějších důvodů následného selhání, protože je snížena jejich šance uplatnit se na trhu práce.²²

Doc. PhDr. Oldřich Matoušek dělí psychické potřeby do pěti kategorií, a to:

- 1) potřeba stimulace**
- 2) potřeba „smysluplného světa“**
- 3) potřeba jistoty, bezpečí**
- 4) potřeba osobní identity**
- 5) potřeba „otevřené budoucnosti“²³**

Ad 1) Je to potřeba optimálního přívodu podnětů, co do jejich variability, modality, kvantity a kvality s ohledem na konkrétní individuální dítě. Uspokojení potřeby stimulace umožňuje naladit organismus na určitou žádoucí úroveň aktivity.²⁴

Častým znakem dětí z dětských domovů je jejich pasivita. Můžeme se však jen domnívat, zda soustavná frustrace z neuspokojení potřeby kvalitních podnětů není příčinou pasivity a nezájmu o vlastní budoucnost dětí vyrůstajících dlouhodobě v ústavní péči. Tady můžeme hledat kořeny absence motivace. Tyto děti během celého svého vývoje zažívají zkušenost, že jejich aktivity nevedou k uspokojení

²² Srov. GOTTWALDOVÁ, M. a kol., *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života*. Metodická příručka poradenského centra pro děti a mládež s nařízenou ústavní výchovou centra J.J. Pestalozziho Chrudim.

²³ MATOUŠEK, O. a kol., *Metody a řízení sociální práce*, s. 210-213.

²⁴ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 210

potřeb. Vede to pak zákonitě ke zkoušení jiných způsobů, často společensky nepřijatelných nebo k pasivitě a lhostejnosti.²⁵

Ad 2) Uspokojení této potřeby umožňuje, aby se z podnětů, které by jinak byly chaotické a nezpracovatelné, staly zkušenosti, poznatky a pracovní strategie. Jsou to v podstatě základní podmínky pro účinné učení. Dítě potřebuje mít kolem sebe smysluplný svět, tj. určitou stálost věcného a sociálního prostředí, které dítě prostřednictvím matky poznává a orientuje se v něm. Již v kojeneckém věku projevují děti radost, když objeví ve svém prostředí nějaký řád, nějakou pravidelnost a mohou je ovlivnit vlastní činností. Dítě se aktivně „zmocňuje světa“ a úspěchy je podněcují k dalším aktivitám.²⁶

Změny prostředí věcného a hlavně sociálního, např. při přechodu z jednoho ústavního prostředí do druhého, dítě traumatizují, protože ztrácí vše, co už chápalo. Jeho vývoj se může i přechodně vrátit na nižší úroveň – je to tzv. přechodný regres.

Ad 3) Je to potřeba citového vztahu k dospělému vychovateli, především k mateřské osobě. Náležitě uspokojování této potřeby přináší dítěti pocit životní jistoty a je podmínkou pro žádoucí vnitřní integraci jeho osobnosti.²⁷

Ad 4) Potřeba vlastní identity je podmínkou pro osvojení užitečných společenských rolí a hodnotných cílů životního snažení. Se 3. a 4. potřebou také úzce souvisí potřeba kladného přijetí, kterou může dítěti poskytnout nejen rodina, ale i ústav. Dítě vyrůstající v rodině bez kladného přijetí může být problematictější než dítě vyrůstající v ústavu s uspokojenou potřebou přijetí. Problém však spočívá v tom, že v ústavu se na výchově podílí větší počet lidí s rozdílným přístupem.²⁸

Ad 5) „Potřeba otevřené budoucnosti je uspokojována tam, kde vychovatel může být plně angažován na osudu dítěte, kde má možnost jeho budoucnost

²⁵ Srov. GOTTWALDOVÁ, M. a kol., *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života*, s. 3. Metodická příručka poradenského centra pro děti a mládež s nařízenou ústavní výchovou centra J.J. Pestalozziho Chrudim.

²⁶ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 210

²⁷ Tamtéž, s. 211.

²⁸ Srov. GOTTWALDOVÁ, M. a kol., *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života*, s. 4. Metodická příručka poradenského centra pro děti a mládež s nařízenou ústavní výchovou centra J.J. Pestalozziho Chrudim.

formovat, utvářet, plánovat, těšit se na ni, dělat si starosti atd., přičemž současně s ohledem na budoucnost dítěte plánuje, formuje, modeluje svou vlastní životní perspektivu, neodděluje svůj osobní čas od času dítěte a počítá s tím, že v dítěti a prostřednictvím dítěte svůj osobní čas přesáhne... Pro klasickou ústavní výchovu je typická vázanost na současnost, přítomnost, okamžitou interakci. Chybí vzdálenější perspektiva (až dítě z ústavu odejde), chybí společenství osudu dítěte a vychovatele.“²⁹

Všechny tyto potřeby nemohou být dítěti uspokojovány ani v sebelépe vedeném dětském domově, ovšem ani v mnohých rodinách, v nichž rodiče své děti zanedbávají, ubližují jim, ponižují je nebo je dokonce týrají.

3.1.2 Sociální hledisko

Rodina poskytuje dítěti základní sociální zkušenost. Svým chováním mu interpretuje svět jako celek, jehož je součástí. Dítě se v rodině naučí posuzovat, zda je svět spíše dobrý, nebo zlý, má šanci zde získat potřebný pocit základní důvěry. V rodině, když jde matka nakupovat, něco zařizuje apod., dítě bere s sebou. Dítě se účastní těchto běžných záležitostí, vidí to, učí se. Co ale dítě v dětském domově? U dětí v dětském domově často tento kontakt se světem chybí.

Rozvoj sociálních dovedností, stejně jako řešení individuálních problémů jednotlivců, podle Matouška komplikuje např. tzv. syndrom ústavní závislosti, kdy se klient adaptuje na umělé ústavní podmínky doprovázející snížení schopností adaptace na civilní život. V ústavu děti a mladiství mají zajištěnu stravu, finance, mají zabezpečený denní režim, ubytování. Sami pak často nejsou

²⁹ MATĚJČEK, Z., Psychická deprivace a budoucí zaměstnání. *Náhradní rodinná péče*, 2003, roč. 6, č. 1, s. 27.

schopni uspokojovat své životní potřeby samostatně a jsou naprosto závislí na jiných osobách.³⁰

„Regulace jednání se týká jak komunikace v interpersonálních vztazích, tak určitých komplexnějších forem chování, které jsou zahrnuty v sociálních rolích. Sociální role představují svým způsobem odzkoušené a funkční vzorce chování v určité pozici či situaci. Odrážejí očekávání ostatních členů společnosti.“³¹

3.1.3 Právní hledisko

Dovolím si citovat některá základní práva dětí a mladistvých, s nařízenou ústavní výchovou, které jsou uvedeny v zákoně 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy, § 20, odst. 1. Jsou to například práva na:

- zajištění plného přímého zaopatření,
- na respektování lidské důstojnosti,
- na společné umístění se svými sourozenci, nebrání-li tomu závažné okolnosti ve vývoji a vztazích sourozenců,
- na vytváření podmínek pro dosažení vzdělání a pro přípravu na povolání v souladu s jeho schopnostmi, nadáním a potřebami,
- na svobodu náboženství, při respektování práv a povinností osob odpovědných za výchovu usměřňovat dítě v míře odpovídající jeho rozumovým schopnostem,
- to být seznámeno se svými právy a povinnostmi, radit se se svým obhájcem nebo opatrovníkem, ustanoveným pro řízení podle zvláštního zákona, bez přítomnosti třetích osob, a za tímto účelem přijímat a odesílat korespondenci bez kontroly jejího obsahu,

³⁰ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 28.

³¹ BURIÁNEK, J. *Sociologie*, s. 41.

- na udržování kontaktu s osobami odpovědnými za výchovu a dalšími blízkými osobami za podmínek stanovených tímto zákonem.

Jak jsem již výše uvedla, každý svěřenec dětského domova má právo na zachování lidské důstojnosti. Podle veřejného ochránce práv, JUDr. Otakara Motejla, se však svěřenci dětských domovů mohou setkat s okamžiky, které jsou pro ně až ponižující. Může se to týkat např. sprchování pod přímým dohledem někdy dokonce i osoby opačného pohlaví, prohlídek, kterými jsou v některých ústavech podrobováni svěřenci po návratu z pobytu mimo ústavní zařízení – od ukázání kapes až po prohmatání oblečení nebo dokonce vysvěcení do spodního prádla či donaha. Takto probíhající prohlídky jsou však na hranici lidské důstojnosti a mohou naplňovat znaky ponižujícího chování, neboť u prohledávaných osob mohou vyvolat pocity méněcennosti. Nehledě na to, že takovéto zacházení je zároveň v rozporu s ustanoveními čl. 10 odst. 1 LZPS (právo na zachování lidské důstojnosti) a čl. 7 odst. 1 LZPS (nedotknutelnost osoby a jejího soukromí) a také výše citovaného zákona o výkonu ústavní výchovy, který garantuje dítěti právo na respektování lidské důstojnosti. Z tohoto důvodu by měly být osobní prohlídky prováděny pouze ve výjimečných případech a z rozhodnutí vedení ústavu. O prohlídkách by měl být na doporučení veřejného ochránce práv proveden zápis do osobního spisu dítěte a prohlídky by měly být prováděny v prostoru k tomu určeném.³²

³² MOTEJL, O., ČERNÁ, I., PANOVSÁ, K., MATYÁŠOVÁ, P. *Rodina a dítě*, s. 77.

4 ODCHOD MLADISTVÝCH Z DĚTSKÉHO DOMOVA

4.1 Charakteristika adolescence

S odchodem dětí z dětských domovů velmi úzce souvisí období adolescence. Jde o most mezi obdobím dětství a dospělostí a právě součástí tohoto přechodu z role dítěte do role dospělého je i odchod dětí z dětských domovů. Stejně tak jako ostatní vývojové fáze, má i období adolescence své charakteristické znaky, které v této etapě jedince vystihují.³³

V pedagogickém slovníku se shledáme s definicí adolescence jako „věkového období mezi dětstvím a dospělostí“.³⁴ Blíže je zde vymezen pojem adolescent, který je charakterizován jako mladý člověk ve věku adolescence, kdy jeho fyzický a psychický vývoj se blíží k svému dokončení, avšak sociálně i mravně bývá ještě nevyzrálý. Vazby s rodiči se uvolňují, mládež upřednostňuje styk s vrstevníky, rozvíjí se intenzivní emocionální a často i sexuální život. Jde o období hledání jistot, nedůvěry k autoritám a tendencí riskovat.³⁵

Psychologický slovník nabízí poněkud lišící se definici adolescence. Poukazuje na to, že samotnými současnými autory je termín adolescence používán nejednoznačně. Adolescenci charakterizuje jako dospívání, kdy v české literatuře se uvádí jako období mezi pubescencí, která se vymezuje jako samostatná fáze, a ranou dospělostí. Proces je doprovázen nástupem sekundárních pohlavních znaků, dosažením pohlavní zralosti, dozráváním rozumových schopností a dotvářením integrity osobnosti.³⁶

³³ Srov. MACEK, P. *Adolescence*, s.13.

³⁴ Srov. PRŮCHA, J. , WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 12.

³⁵ Srov. TAMTÉŽ s. 12

³⁶ Srov. HARTL, P., HARTLOVÁ, P. *Psychologický slovník*, s. 18.

Termín adolescenti, který je typický pro psychologii se v české literatuře velmi často volně zaměňuje s označením dospívající či dorost, což je typické pro medicínské vědy, a často je také zaměňováno s označením mládež, charakterističtější pro sociologii a pedagogiku.

„Období adolescence je druhou fází relativně dlouhého časového úseku dospívání. Trvá přibližně od 15 do 20 let s určitou individuální variabilitou (zejména v oblasti psychické a sociální, vzácněji i somatické).“³⁷

4.2 Výchova a příprava na povolání dětí v dětských domovech

Z hlediska utváření vztahu k budoucímu zaměstnání je kritické především období, které vývojová psychologie nazývá mladší školní věk a střední školní věk. Je to tedy období, které časově vymezujeme přibližně od sedmého do třináctého roku. Termínem zaměstnání bychom neměli rozumět pouze zdroj obživy, ale je to zejména osobní uspokojení člověka a příležitost k povznesení vlastní identity.³⁸

„Jak je tomu s výchovnou přípravou dítěte na jeho příští zaměstnání, na jeho vstup do světa práce? Jak si bude jednou vydělávat na „chléb svůj vezdejší“? Odkud se berou tzv. pracovní postoje či vlastnosti? Podkladem jsou jistě tzv. temperamentové vlastnosti a jiné charakteristiky osobnosti, na nichž má významný podíl dědičnost – čili to, co nám dali do vínku naši rodiče a s nimi celá dlouhá řada našich předků. Jenomže druhý podstatný díl k tomu přidává společenské prostředí, do něhož jsme postaveni, a výchova, které jsme v něm vystaveni. A o to nám tu jde, neboť ta je vskutku v naší moci.“³⁹

Děti, vyrůstající v běžné rodině mají například možnost navštívit rodiče v jejich práci, jsou hrdí, když se s tatínkem mohou svézt v traktoru, či ve vlaku, jehož je tatínek strojvůdcem. Pro dítě je návštěva rodičovského pracoviště zážitkem – ať je to obchod, či kancelář. Jak je to však s dětmi

³⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 253.

³⁸ Srov. MATĚJČEK, Z., Psychická deprivace a budoucí zaměstnání. *Náhradní rodinná péče*, 2003, roč. 6, č. 1, s. 27.

³⁹ TAMTĚŽ, s. 27.

v dětských domovech? Samozřejmě i ony mají možnost vidět lidi pracovat mimo ústav. Avšak toto nejsou „jejich“ lidé s nimiž by se mohli identifikovat. Do světa práce dělají v podstatě jen exkurze. Ve své blízkosti pracovní vzory nemají, nikdo nad nimi neprojevuje osobní hrdost.⁴⁰

I v tomto směru chybí dětem z dětského domova rodičovský vzor.

4.3 Obtíže mladých lidí opouštějících dětské domovy

Mladí lidé, kteří opouštějí dětské domovy, jsou zvyklí na péči vychovatelů, sociálních pracovníků, zaměstnanci jim po celou dobu zajišťovali vše potřebné a starali se o ně. Problémy, které pak mohou nastat po odchodu z dětského domova, vznikají v důsledku tohoto stylu výchovných podmínek a přístupů. Mladiství často nejsou schopni hospodařit s finančními prostředky. S prostředky, kterými disponují při odchodu z dětského domova si nemohou zajistit vysoký standard bydlení a spotřeby na který byli z DD zvyklí. Absence kladných rodičovských vzorů se může projevit tím, že mladí lidé nebudou věřit ve vlastní schopnosti vést běžný život. Z tohoto důvodu pak mohou tíhnout spíše k vrstevnickým skupinám, mohou se vyhýbat přebírání zodpovědnosti a běžným závazkům. Mladí lidé z dětských domovů mají často problémy i s takovou běžnou věcí, jako je vyplnění složenky, odeslání doporučeného dopisu apod.⁴¹

Mladiství, kteří opustí dětský domov, jsou většinou ohroženi tím, že se nedokáží začlenit a nebudou přijati do širšího sociálního společenství. Tito mladí lidé opouštějí zařízení nepřipraveni, bez trvalejších interpersonálních vztahů, sociálně nejistí a izolovaní, bez sociálních jistot a trvalého zázemí. Ocitnou se bez péče, kterou jim ústav doposud poskytoval a přecházejí do prostředí, v němž se velmi těžko orientují a jen velmi obtížně nacházejí své místo. Mnohdy nejsou schopni navázat trvalé, partnerské vztahy, mají obtíže udržet si pracovní místo,

⁴⁰ Srov. MATĚJČEK, Z., Psychická deprivace a budoucí zaměstnání. *Náhradní rodinná péče*, 2003, roč. 6, č. 1, s. 28.

⁴¹ Srov. GOTTWALDOVÁ, M. a kol., *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života*, s. 8. Metodická příručka poradenského centra pro děti a mládež s nařízenou ústavní výchovou centra J.J. Pestalozziho Chrudim.

často u nich dochází k osobním a sociálním konfliktům, nejsou dostatečně motivováni k získání další kvalifikace, velmi snadno podléhají sociopatogenním vlivům a mívají sklony k nekontrolovanému impulzivnímu jednání.⁴²

Po opuštění DD přetrvává pocit závislosti na pomoci druhých, očekávání, že vše dostanou a že se o ně někdo postará. Mladiství, kteří odejdou z DD, často nejsou schopni reálně odhadnout situaci a plánovat budoucnost, nejsou schopni na sobě cílevědomě pracovat, často žijí „ze dne na den“.⁴³

Zcela jistě by neměl být opomíjen fakt, že majoritní společnost nikterak neusnadňuje mladistvým opouštějícím DD jejich resocializaci. Již od počátku jsou znevýhodněni svou minulostí a stigmatizováni pobytem v ústavu. Lidem, kteří vyrůstali v dětském domově, dělá problém uvolněná komunikace s lidmi z „vnějšího světa“ a následkem toho pak dochází k reakcím, jakými jsou nepřiměřený strach, nesmělost a agrese.⁴⁴

4.4 Možnosti individuálního plánování pro mladistvé odcházející z ústavní výchovy

„Služba, která je klientovi poskytována dlouhodobě, a zejména služba zahrnující pobyt v ústavním prostředí, by měla individuální plánování zahrnovat vždy. V zahraničí existují dokonce systémy péče o znevýhodněné děti a dospělé, v nichž jsou individuální plány a jejich naplňování pravidelně zpracovávány a kontrolovány jiným subjektem, než tím, který péči poskytuje.“⁴⁵

Na komplexním individuálním plánu by se měli podílet odborníci, kteří do kontaktu s klientem přicházejí a pochopitelně i klient sám. Individuální plán by

⁴² Srov. Práva a potřeby mladých lidí odcházejících z dětských domovů, *Náhradní rodinná péče*, 2003, roč. 6, č. 3, s. 7.

⁴³ Srov. ŠLESINGEROVÁ, K., Mladí lidé odcházející z dětských domovů po dosažení zletilosti II., *Náhradní rodinná péče*, 2004, roč. 7, č. 3, s. 34.

⁴⁴ Srov. GOTTWALDOVÁ, M. a kol., *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života*, s. 9. Metodická příručka poradenského centra pro děti a mládež s nařízenou ústavní výchovou centra J.J. Pestalozziho Chrudim.

⁴⁵ MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Individuální plánování u dětí z dětských domovů*. Dostupné na WWW: <<http://www.clovekhledacloveka.cz/files/individualni-planovani-odchazejici-DD.pdf>>

měl obsahovat zásadní pozitivní i negativní aspekty klientova života, na nichž by bylo vhodné nadále pracovat. Klient je pochopitelně v maximální možné míře odpovědný za to, za co být odpovědný může.

U individuálního plánování dětí, které jsou vychovávány mimo rodinu, by měl být zohledněn fakt, že jde o znevýhodněné děti vyrůstající v ústavním prostředí.⁴⁶

Vhodná doba na začátek individuálního plánování je především v období před koncem zrušení ústavní výchovy. Podmínkou úspěšného plánování je organizace – to souvisí s profesním růstem pracovníků a důležité také je, aby se měl klient na koho obrátit i po odchodu z dětského domova.⁴⁷

4.4.1 Principy při individuálním plánování

- **princip normalizace** - podle tohoto principu by klientovi měli být vytvořeny podmínky, které se co nejvíce přibližují podmínkám, v jakých žije člověk bez handicapu. Pro dítě je normální život v rodině. Problémem je, jak by měl systém péče o znevýhodněné děti nahrazovat, doplňovat, popř. regulovat vliv klientovy rodiny. Nepochybně by měl systém dítěti v první řadě poskytnout pokus o sanaci jeho rodiny. Pokud by sanace nebyla možná či by se nezdařila, měl by být dítěti zprostředkován co nejrychlejší přechod do náhradní rodiny. Z toho však nevyplývá, že je nutné dítě zcela odpojit od biologické rodiny. Optimální míra kontaktu biologické rodiny s dítětem je nutné posuzovat bez předsudků a s ohledem na práva všech zúčastněných. I po opuštění ústavu by měla být klientova situace co nejvíce obdobná situaci mladistvého, který opustil rodné hnízdo. Dům na půl cesty pro něj může být jen dalším ústavem.

⁴⁶ Srov. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Individuální plánování u dětí z dětských domovů*. Dostupné na WWW: <<http://www.clovekhledacloveka.cz/files/individualni-planovani-odchazejici-DD.pdf>>

⁴⁷ Srov. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Individuální plánování u dětí z dětských domovů*. Dostupné na WWW: <<http://www.clovekhledacloveka.cz/files/individualni-planovani-odchazejici-DD.pdf>>

- **princip aktivní účast klienta a blízkých lidí** – není možné, aby byla klientova rodina automaticky považována za dysfunkční
- **princip spolupráce všech** - je to spolupráce všech zainteresovaných s jasnou definicí rolí, každý by měl vědět, jaký je jeho úkol, neposouvat klienta od instituce k instituci, zkoordinovat vše dohromady
- **princip podpory pozitivního potenciálu klienta** – jde např. o rozvíjení pro-sociálních dovedností a postojů jako prevence asociálního chování, podmínkou je optimismus, který o něco přesahuje odhady možností klienta.
- **princip efektivity** – v tomto principu jde o to, aby byl plán periodicky vyhodnocován - zda vedl k naplnění předem stanovených cílů a cíle by rovněž měli být redefinovány v závislosti na měnících se potřebách klienta a jeho situace. Interval revize by měl být zhruba 3-6 měsíců
- **princip užívání neprofesionálního jazyka** – důležitá je formulace plánu tak, aby byl srozumitelný pro všechny, kdo se na jeho vytvoření a realizaci podílejí⁴⁸

4.4.2 Obsah plánu

1. Informace o klientovi včetně všech kontaktů
2. Základní informace o zainteresovaných osobách a organizacích včetně kontaktů (pracovníci z OSPOD, ÚP, soc. pracovníce, vychovatel, ředitelka...)
3. Souhrn klientových potřeb
4. Určení priorit (dodělat školu, najít si bydlení, práci apod.)
5. přehled plánovaných postupů a služeb (domluvit se na ÚP, najít si jiný studijní obor...)

⁴⁸ Srov. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Individuální plánování u dětí z dětských domovů*. Dostupné na WWW: <<http://www.clovekhledacloveka.cz/files/individualni-planovani-odchazejici-DD.pdf>>

6. Přehled krátkodobých a střednědobých cílů
7. Rozdělení odpovědnosti mezi aktéry (klient by měl vědět, že veškerou zodpovědnost nese on, ale že má za sebou lidi, kteří mu s tím pomáhají)
8. přehled rizik a způsobů na překročení kritické hranice – co všechno se může stát a jak na to reagovat (nedodělá školu, rodiče ho budou chtít domů jen kvůli penězům...)⁴⁹

4.4.3 Důvody selhání plánu u mladistvých, opouštějících ústav

Důvodů, proč může individuální plán selhat, je hned několik. Například může selhat proto, že klient se po opuštění ústavu cítí „opilý svobodou“, nekriticky podléhá příležitostem. Dalším důvodem je, že klient nad sebou ztrácí kontrolu dospělých, kteří byli v plánu angažováni. Příčinou také mohou být sociálně-patologické jevy, kterým klient podlehne – ať je to patologické hráčství, užívání drog či kriminální chování. Ohrožením může být také rodina klienta, která ho může začít zneužívat nebo to, že klient nemá práci, partnera, bydlení či ani neví, jak trávit volný čas.⁵⁰

⁴⁹ Srov. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Individuální plánování u dětí z dětských domovů*. Dostupné na WWW: <<http://www.clovekhledacloveka.cz/files/individualni-planovani-odchazejici-DD.pdf>>

⁵⁰ Srov. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Individuální plánování u dětí z dětských domovů*. Dostupné na WWW: <<http://www.clovekhledacloveka.cz/files/individualni-planovani-odchazejici-DD.pdf>>

5 PROJEKTY ZAMĚŘENÉ NA POMOC MLADISTVÝM Z ÚSTAVNÍ PÉČE

V této kapitole se budu zabývat projekty, které jsou zaměřeny na přípravu mladých lidí pro vstup do reálného života, který je čeká po odchodu z dětských domovů a jiné ústavní výchovy. Většina těchto projektů v České republice spadá pod nejrůznější neziskové organizace. Právě nestátní neziskové organizace plní i v případě jedinců opouštějících ústavní péči řadu významných kroků vedoucích k usnadnění jejich začlenění se do běžného života.

Samotné dětské domovy většinou dětem neposkytnou dostatečnou přípravu na tak zásadní zlom v jejich životě, jakým opuštění této instituce bezpochyby je. Jelikož význam těchto navazujících projektu je nesporný, rozhodla jsem se jim věnovat samostatnou kapitolu. Tyto projekty pomáhají dosáhnout větší samostatnosti, zvýšení sebevědomí, lepšímu sebepoznání se, ale i ostatním. Informace, které děti jejich prostřednictvím získají, jim později pomohou fungovat ve společnosti.

5.1 Život nanečisto

Již řadu let je občanské sdružení Múzy dětem v bezprostředním kontaktu s dětskými domovy a jejich zaměstnanci. Proto jsou také velmi dobře obeznámeni s problémy, které mládež opouštějící dětské domovy ve většině případů potkají. Díky konzultacím s odbornými pracovníky a nezanedbatelným důrazem na statistiky byl vytvořen projekt Život nanečisto, napomáhající sociálně handicapované mládeži, která prošla ústavní výchovou, k lepší orientaci v běžných životních situacích. Život nanečisto je realizován pomocí dalších organizací a lektorů, kteří mají neocenitelné zkušenosti s prací s dětmi.⁵¹

⁵¹ Srov. *Proč vznikl život nanečisto*, Dostupné na WWW: <<http://www.zivotnanecisto.cz/proc-vznikl-zn.html>>.

Projekt Život nanečisto je stěžejním projektem České republiky. Jeho cílem je zlepšení orientace sociálně handicapované mládeže v běžných životních situacích a úskalích reálného života. Projekt je uskutečňován poutavou formou a je orientován především na co nejlhčí vstup do samostatného života dětem vyrůstajícím v institucích ústavní výchovy.

Projekt je koncipován interaktivními víkendovými workshopy, během kterých je mládež z ústavní výchovy ve věku 15-18 let seznámena formou her s rizikovými situacemi, které je mohou čekat po jejich odchodu z dětských domovů. Na těchto víkendových workshopech se podílí celá řada specialistů jako jsou zkušení lektori, psychologové, či odborníci na zátěžové hry. Předtím, než mládež takovou akci absolvuje, je vyžadována komunikace s pedagogickými pracovníky DD a rovněž důkladné prostudování lektorů osobnosti každého dítěte.

Workshopy jsou koncipovány tak, aby naučili mladistvé opouštějící ústavní výchovu obstát v každodenních situacích ve všech oblastech společenského života. Ať jsou to úskalí spojená s hledáním bydlení, práce, zvyšování kvalifikace, nebo také nebezpečné nástrahy v podobě drogových dealerů, podvodníků, zadlužování, apod.

Během workshopů by mládež měla pochopit, že se musí neustále vyvíjet a pracovat na sobě a nevzdávat se kvůli prvním neúspěchům. Následuje celoroční práce s dětmi procházejících ŽN, která bude opět zakončena workshopem.⁵²

5.2 Najdi svůj směr

„Projekt je realizován v rámci Programu Iniciativy Společenství EQUAL v České republice a je spolufinancován Evropským sociálním fondem EU a státním rozpočtem ČR.

„Partnery při realizaci projektu na národní úrovni jsou Nadace Terezy Maxové, jakožto příjemce grantu, Občanské sdružení Člověk hledá člověka, zajišťující

⁵² Srov. *Život nanečisto*, Dostupné na WWW:
<<http://www.zivotnanecisto.cz/zivot-nanecisto.html>>.

projektový management a 17 vybraných dětských domovů v celé České republice. V rámci projektu bylo navázáno i mezinárodní partnerství s organizacemi z Holandska, Rakouska a Velké Británie, které se věnují obdobné problematice a cílovým skupinám.⁵³

Jednou z populačních skupin nejvíce ohrožených nezaměstnaností a na to navazujícími možnými sociálně patologickými jevy, jsou právě mladí lidé odcházející z dětských domovů. Mezi tyto sociálně patologické jevy patří především bezdomovectví, fluktuace, společensky rizikový životní styl apod. Jelikož je jejich postavení při vstupu na pracovní trh podstatně horší než u vrstevníků z běžné populace, klade si tento projekt mezi své dlouhodobé cíle zlepšení právě jejich nevýhodného postavení. Zaměřuje se proto především na vzdělávání a pomoc osobám se speciálními poruchami učení a jejich vyrovnání se ostatním. Projekt je realizován v 17 vybraných dětských domovech po celé České republice (s výjimkou Prahy a kraje Vysočina). V těchto DD působí po dobu 24 měsíců poradce, jehož hlavní náplní práce je všestranná podpora vzdělání dětí a jejich příprava na samostatný život po odchodu z DD. Cílovou skupinou projektu jsou klienti ve věku od 5 do 18 let.

Metody a formy jsou modifikovány na základě jednotlivých cílových skupin. Pro každý DD je zhotoven individuální plán a ti si pak mohou sami zvolit odvětví pomoci, kterou vidí jako nejvíce potřebnou. Dospívající jsou podporováni v oblasti vzdělávání a pracovních příležitostí a nacvičují si praktické životní situace (jakou jsou návštěvy úřadů, ucházení se o práci), kterými si postupně zlepšují své sociální dovednosti.

Každé tři měsíce jsou vyhodnocovány výsledky, které by po skončení projektu měly přinést dostatek podkladů pro iniciaci systémových změn v péči o děti vyrůstající v DD. A to především větší důraz na vzdělávání a profesní přípravu mladých lidí, kteří DD opouštějí.⁵⁴

⁵³ Srov. *Najdi svůj směr*, Dostupné na WWW: <<http://www.nadacetm-equal.cz/index.php>>.

⁵⁴ Srov. *Najdi svůj směr*, Dostupné na WWW: <<http://www.nadacetm-equal.cz/index.php?page=1>>.

5.3 Vstup do života

Projekt Vstup do života realizuje občanské sdružení Člověk hledá člověka společně s partnerskými dětskými domovy, v rámci Operačního programu Rozvoj lidských zdrojů MPSV. Je zaměřen především na zvýšení vzdělanosti a zlepšení přístupu na trh práce dětí z dětských domovů. Navazuje na projekt Najdi svůj směr, který byl ovšem zaměřen na všechny věkové skupiny klientů a bylo v něm zapojeno 17 DD.

Cílovou skupinou projektu Vstup do života jsou mladiství z dětských domovů ve věku 15-19 let a je realizován v pěti DD. Je to projekt poměrně mladý, práce s klienty z DD se začala 3. září 2007 a potrvá jeden rok. Cíl sleduje zlepšit začlenění adolescentů odcházejících z ústavní péče do společnosti a to především proto, že každým rokem opouští dětský domov více než 700 mladých lidí. Orientace na trhu práce i ve společnosti je pro ně v porovnání s běžnou populací mladých lidí, kteří vyrůstali v přirozených podmínkách, velmi komplikovaná. Důvodem těchto problémů mohou být nereálné představy o životě za branami dětského domova, nedostatek základních psycho-sociálních dovedností, ale také nízká vzdělanost dětí v DD. Ke každému klientovi se přistupuje individuálně. V každém z pěti DD působí expert-poradce, jenž vytvoří o každém klientovi podrobnou kasuistiku, v níž jsou identifikovány problematické oblasti onoho klienta. Zdrojem této kasuistiky je dokumentace klienta a dialog s ním.

Na podkladech analýzy klientovy situace a ve spolupráci s klientem, pracovníky DD a odbornými poradci projektu stanoví expert individuální plán. Tento plán bude platný tři měsíce a bude obsahovat nejméně tři cíle, na něž se expert s klientem zaměří a bude na nich soustavně pracovat. Důkaz souhlasu s tímto plánem a jeho dlouhodobým aspektem je skutečnost, že expertem a klientem je podepsána smlouva o tomto individuálním přístupu.

Soustavná a systematická činnost expertů soustředí zejména tyto oblasti:

- Rozvoj psychosociálních dovedností

- Pomoc s přípravou na odchod do samostatného života
- Podpora setrvání na standardní vzdělávací dráze klientů
- Seznamování klientů se vzdělávacími možnostmi v regionu
- Vyhledávání pracovních příležitostí v regionu pro klienty
- Seznámení se systémem státní správy a samosprávy
- Pomoc s nalezením ubytování po odchodu z DD
- Vedení ke zdravému životnímu stylu⁵⁵

5.4 Startovné do života

Letošním rokem začíná již II.cyklus projektu Startovné do života, jenž má pod svým patronátem nadační fond manželů Livie a Václava Klausových. II.cyklus projektu bude realizován po dobu pěti let a to v období od 1.1.2008 do 31.12. 2012. Do tohoto projektu mohou být zařazeny děti z dětských domovů ve věku 14-18 let. Cílem je pomoci mladým lidem z dětských domovů při jejich přípravě na vstup do života po opuštění dětského domova. Jeho snahou je přispět k osamostatnění a nalezení vlastní cesty. Projekt by měl mladé lidi zároveň motivovat k dobrým výsledkům ve studiu, v činnosti ve volném čase, i k aktivnímu zapojení do společnosti.

Příspěvky Nadačního fondu směřují na speciální typ Dětského konta. Smlouvu o zřízení a vedení tohoto konta uzavírá za účastníka projektu soudem ustanovený opatrovník. Po dosažení plnoletosti s kontem může nakládat pouze obdarovaný účastník projektu avšak v souladu s dohodnutým účelovým určením. Kromě každoročního pevného vkladu z prostředků dárců bude nadační fond přispívat vybraným dětem motivačním bonusem. Motivačními kritérii pro udělení bonusu jsou např. zlepšený prospěch, chování, zapojení do mimoškolních aktivit (jazykové a hudební vzdělávání, sport, účast na soutěžích). Motivační bonus je vyplácen vždy k 1.září každého roku, po předchozím návrhu ze strany

⁵⁵ Srov. *Vstup do života*, Dostupné na WWW: <http://www.clovekhledacloveka.cz/?p=PPvstup-do-zivota#o-projektu>.

opatrovníka dítěte ustanoveného soudem – tím je většinou zaměstnanec dětského domova.

Každý účastník projektu získává jednou ročně nenárokový bonus ve výši 2.500,- Kč a to vždy v prosinci daného roku. Na návrh opatrovníka pak může být účastníkovi projektu poskytnut i motivační bonus do výše 1.500,- Kč za každý rok.

Před dovršením zletilosti účastník s opatrovníkem sepíše dohodu o účelu využití naspořených prostředků. Prostředky mohou být využity zejména k dalšímu vzdělávání, zajištění bydlení, potřeb pro zahájení podnikatelské činnosti popř. nákupu potřebných věcí do domácnosti.⁵⁶

⁵⁶ Srov. *Startovné do života*, Dostupné na WWW:
<<http://www.nadacnifondklausovych.cz/projekty/ii-cyklus-projektu-startovne-do-zivota.asp>>.

6 PRAKTICKÁ ČÁST

6.1 Cíl výzkumu

Cílem mé sondy bylo zjistit co nejvíce informací o problematice odchodů dětí z dětského domova. Mou snahou bylo rozpoznat, jak se mladí lidé připravují na život mimo ústavní výchovu. Předmětem zkoumání se stala také skutečnost, zda jsou dětské domovy zapojeny do projektů, které pomáhají usnadnit odchod mládeži z DD, zda jsou tyto projekty pro mládež užitečné, jestli adolescentům při jejich vstupu do reálného života budou nápomocni i pracovníci dětských domovů, či zda ví na koho se mohou obrátit po odchodu z DD. Zajímalo mě, kam tyto děti odcházejí, jaké jsou jejich životní záměry, jestli vědí, kde hledat práci či bydlení, jednoduše řečeno, jestli jsou připraveni na běžný život.

6.2 Metodika výzkumu

Pro dosažení výzkumného cíle jsem zvolila metodu kvalitativní, formou vyplňování dotazníku s otevřenými otázkami. Tato metoda sběru dat se mi zdála optimální pro naplnění cíle výzkumu.

Nechtěla jsem dělat šetření pomocí dotazníků s uzavřenými otázkami, kde bych lidem připravila předem dané odpovědi. Pokud bych výzkum prováděla formou dotazníků s uzavřenými otázkami, obávala bych se toho, že se v dotazníku ztratí osobní zkušenosti a lidé by se přikláněli k předem daným odpovědím.

6.3 Výzkumný soubor

Respondenty jsem rozdělila do dvou kategorií, a to na mladé lidi, kteří budou v blízké době opouštět dětský domov, a na zaměstnance dětských domovů.

Obě skupiny odpovídaly na obdobný okruh otázek a jejich odpovědi tak umožnily komparaci očekávání a jejich naplnění.

Dotazníky jsem rozeslala elektronickou formou do 75 dětských domovů v České republice. Vyplněné dotazníky jsem získala od 10 mladých lidí, kteří budou DD opouštět a od 10 zaměstnanců dětského domova. Čtyři dětské domovy mi odpověděly, že jejich svěřenci jsou děti pouze do 6 či méně let, a proto mi nemohou zodpovědět otázky.

6.4 Výsledky výzkumu

Výsledky sondy interpretuji zvlášť za soubor mladých lidí, kteří budou DD opouštět a zvlášť za pracovníky DD. Doplnila jsem je o citace respondentů.

- o Názory mladých lidí opouštějících dětský domov na jejich další životní perspektivu

Na otázku, kde budou klienti po opuštění dětského domova hledat práci, jsem získala následující výsledky: Nejčastější odpovědí bylo, že na Úřadu práce. Takto odpověděla polovina dotázaných. Další mají nějakou představu, nevedli však konkrétní odpověď. Jen ojediněle se objevila neznalost nebo neschopnost tento problém řešit (1 dotázaný).

V souvislosti se sdělením představy, kam by chtěli mladí lidé jít, odpovědi již nebyly tak jednoznačné. Přibližně třetina respondentů by se chtěla vrátit zpět ke své biologické rodině, třetina uvedla obecnou odpověď a ze zbývajících částí uvažují dva respondenti o bydlení u partnera (partnerky) nebo na ubytovně a 2 byly bezradní.

„...To ještě nevím, ale asi tam, kde se mi bude líbit...“

„...Chtěla bych bydlet u svých rodičů a časem si hledat vlastní bydlení...“

Třetí otázka se týkala obav, co bude v „běžném životě“. Nejvíce respondentů uvedlo strach ze samoty. Tato odpověď se objevila celkem u čtyř mladých lidí.

Tři z dotazovaných se nebojí ničeho. U dvou respondentů se obavy týkaly dluhů a toho, aby vždy vyšli dobře s penězi a jeden dotázaný má obavy ze zvládnutí komunikace s úřady, vyplňování složenek apod.

Na otázku, zda dětský domov, popř. pracovníci dětského domova pomáhají mladým lidem při přípravě na odchod z domova, zněla valná většina odpovědí kladně, dětský domov a vychovatelky se jim snaží pomáhat se vším. Takto odpovědělo 9 dotazovaných. Pouze jedna z odpovědí byla záporná.

„...Ano, ulehčují nám smutek. Sdílený smutek a starost jsou polovičním smutkem a starostí a tady v dětském domově s námi smutek a starosti sdílejí. Pomáhají nám se vším...“

Odpovědi na otázku, v čem vidí nevýhodu dětí z DD v běžném životě oproti dětem z rodin, byly nejednoznačné. Necelá třetina respondentů uvedla jako nevýhodu chybějící vzor rodičů, který dětem z dětského domova schází. Dva dotazovaní konstatovali, že nevidí žádnou nevýhodu dětí z DD v běžném životě oproti dětem z rodin. Dále byly zaznamenány tyto odpovědi. Musíme dodržovat večerku a nemůžeme být dlouho venku do noci (1 respondent), nemohu mít psa ani kočku, protože by se o ně neměl kdo starat, když jsem ve škole (1 respondent), vulgárnost a závadové chování některých dětí z DD a 1 respondent uvedl jako nevýhodu odchod z dětského domova.

V šesté otázce jsem se dotazovala, zda je jejich dětský domov zapojen do nějakého z projektů na pomoc mladým lidem odcházejícím z DD. Většina odpověděla, že jejich DD je zapojen do některého z projektů (uváděny byly tyto projekty: ...Atd. , Moje kariéra, Život nanečisto, Startovné do života). Jeden respondent napsal, že jejich domov je zapojený do projektů, ale že se žádného neúčastnil, i když měl tu možnost. Jedna odpověď byla, že není a poslední z dotazovaných uvedl, že jejich DD zatím zapojený není, ale v blízké době bude.

O užitečnosti projektů bylo přesvědčeno 9 respondentů, pouze jeden dotazovaný uvedl, že projekty nejsou užitečné.

„...Všechny projekty, které mladistvým pomáhají mají smysl a jsou opravdu užitečné...Pomáhá jim to opravdu moc...“

V osmé otázce jsem se pokoušela zjistit, zda se DD podílí na budoucím zaměstnání a bydlení. Opět zde byla téměř jednoznačná odpověď ano – dětský domov pomáhá s obojím (9 respondentů) jen jednou se vyskytla odpověď ne.

Předposlední otázka se týkala toho, zda mladí lidé vůbec vědí, na koho se mohou obrátit v případě nějakých problémů. Zde byla odpověď shodná u všech respondentů – každý z nich by se v případě problémů obrátil na dětský domov a jeho zaměstnance.

Závěrečná otázka byla orientována na to, zda si mladí lidé myslí, že se dokáží postarat o domácnost a jestli se dovednostem jako je vaření, praní či žehlení učí v dětském domově nebo zda tyto práce vykonávají pouze zaměstnanci. V osmi případech mladí lidé odpověděli, že se těmto činnostem v DD učí a že se tudíž snad v budoucnu o domácnost postarat dokáží. Dva respondenti uvedli, že některé z činností vykonávají jen zaměstnanci a některým se učí.

„... Bydlím s přítelkyní na kolejích a zvládáme to, v DD máme byty jako v běžné rodině = pereme, občas vaříme, žehlíme,...

„...Snažím se pomáhat v kuchyni i v DD. Postarat se o domácnost dovedu. I vařit, prát, žehlit. Je to lehké.“

- Názory pracovníků DD na připravenost mladých lidí opouštějících zařízení na samostatný život

Na úvodní otázku, zda je dětský domov zapojen do některého z projektů na pomoc mladých při odchodu do samostatného života, odpověděla naprostá většina (9) , že ano. Jen jedna odpověď vyzněla negativně.

O užitečnosti těchto projektů byli přesvědčeni všichni ti, kteří takto pracují. Respondent reprezentující DD nezapojený do této formy přípravy mladých klientů, se nemohl vyjádřit na základě absence zkušeností.

„...Určitě smysl mají, děti získají užitečné informace a kontakty, které se jim při osamostatňování budou hodit. Děti tyto informace lépe přijímají formou projektů, kde mají možnost si některé situace přímo zažít.“

„...Myslím, že jsou tyto projekty užitečné. Samozřejmě záleží na osobnosti dítěte. Někomu tyto projekty pomáhají dívat se na „svět tam venku“ realisticky, v některých stále zůstává určitá naivita...Pro nás je důležité pokusit se dítě připravit na odchod co nejzodpovědněji. Myslím, že každá zkušenost se může v budoucnu hodit...“

Na otázku, zda mladým lidem, kteří opouští dětský domov, poskytují nějakou finanční pomoc, jsem dostala téměř jednoznačnou odpověď (9 respondentů) – že ano. Tuto povinnost jim totiž ukládá i zákon 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy v § 33. Jeden z dětských domovů doposud neměl zkušenost s odchodem svěřenců, jeho zástupce sdělil, že v budoucnu poskytovat finanční pomoc bude a odkázal na zákon.

Téměř se stejnými odpověďmi jsem se shledala na otázku, zda těmto mladým lidem pomáhají hledat zaměstnání. Osm respondentů odpovědělo, že ano, jeden dotazovaný odpověděl, že zatím nemají zkušenost, ale že je to jejich povinností ze zákona (109/2002 Sb., § 33) a jeden zástupce DD odpověděl že pouze v případě, kdy nejdou do Domu na půli cesty, ale do samostatného bydlení.

„...Nikdy se nestalo, že dítě odcházelo na ulici. Vždy dopředu víme, kam dítě půjde a kde bude pracovat...“

„...Samozřejmě, že nejde dítě postavit před DD a zavřít za ním dveře. Je naší povinností pomoci dítěti jak s bydlením, tak i se zaměstnáním...“

Valná většina odpovědí na otázku, kam směřují první kroky mladých lidí, kteří DD opustí byla rodina (7), jedna odpověď byla do vlastního bydlení (k partnerovi), jeden zástupce DD uvedl, že neví a jeden DD zatím neměl zkušenost s odchodem, ale přesto si myslí, že do rodiny.

“...Nejvíce dětí odchází do původní rodiny. Není to pro ně nic hrozného. Děti se na návrat domů těší, jinou rodinu nemají a jejich maminka je pro ně ta nejlepší. Oni nevidí, že je špatná a že rodina je nefunkční...“

Při otázce, jaký největší problém vidí zaměstnanci při odchodu svěřenců z DD, byla jednou ze zmiňovaných oblastí nepřipravenost na běžný život a chybějící rodičovský vzor (6 respondentů). Dva z dotazovaných uvedli nesamostatnost

a po jednom se vyskytly odpovědi, že se nemají na koho obrátit a že se u nich často vyskytuje malá sociabilita a závadové chování.

Celkem 9 z dotazovaných je s mladými lidmi v kontaktu i po odchodu z DD. Jeden dětský domov zatím nemohl posoudit, ale rozhodně v kontaktu bude chtít zůstat.

Nevýhodu dětí z DD v běžném životě oproti dětem z rodin vidí šest dotazovaných v tom, že jim chybí rodičovský vzor a rodinné zázemí. Tři dotazovaní vidí nevýhodu ve strachu a nejistotě z toho, co bude a jeden v institucionální výchově a velkém počtu dětí ve skupině.

„...Nevýhodu u dětí z DD vidím v tom, že jim chybí opravdu ta funkční rodina, dobrý příklad rodičů. Pokud rodič dítěte celý život nepracuje, proč by pracovalo to dítě. Dítě z běžné rodiny bydlí u rodičů, dokud se neosamostatní. Děti z DD musí žít samostatně, jakmile dokončí vzdělání...“

Poslední otázka zkoumala, zda dětské domovy vedou mladé lidi k získání dovedností při výkonu domácích prací. V každé z odpovědí bylo uvedeno ano – v 7 případech je vedou ke všemu – tzn. praní, žehlení, vaření a ve třech dětských domovech jejich zástupci uvedli, že je vedou jen k některým z uvedených prací. V domovech, kde vykonávají jen některé z výše uvedených domácích prací, byl jako důvod uváděn strach z poničení věcí – praček apod.

„...My jsme malý domov, proto je u nás snazší vést děti ke všem domácím pracím. V sobotu a v neděli si vaříme s dětmi, nemáme zde kuchařku, která nám uvaří. Ta je zde pouze v týdnu a vaří oběd. Večeře už si zase musíme připravit s dětmi. Děvčata se učí žehlit, všechny děti chodí nakupovat potraviny, mají službu v kuchyni u nádobí. Oblečení nakupujeme s dětmi, nikdy ne vychovatelka sama. Máme velkou zahradu, takže vedeme děti i k práci na zahradě a drobným opravám v DD...“

6.5 Celkové shrnutí

V celkové charakteristice se představy zaměstnanců DD a mladých lidí, kteří budou z DD odcházet v mnohém shodují avšak v něčem jsou zde i drobné rozdíly. Největší shoda v odpovědích zaměstnanců a mladých lidí z DD byla

u otázek týkajících se projektů zaměřených na pomoc mladým lidem. Téměř všichni respondenti z obou skupin jsou přesvědčeni o užitečnosti těchto projektů. Velká shoda byla také v tom, že téměř každý z DD, od kterých jsem dostala odpověď je do nějakého projektu zapojený. Z toho vyplývá, že tyto projekty jsou opravdu prospěšné a využívané.

Z odpovědí zaměstnanců i mladých lidí se také ukázalo, že dětské domovy se opravdu snaží mladým lidem odchod ulehčit, se vším jim pomáhají a i po odchodu zde jsou těmto mladým lidem dveře otevřené, ať už si sem přijdou popovídat nebo se poradit, mladí lidé ví, že se mohou na zaměstnance DD vždy obrátit.

Z šetření je rovněž patrné, že dětské domovy se snaží připravit děti na odchod zodpovědně, učí je vařit, prát, žehlit, aby se v běžném životě dokázali sami postarat o domácnost.

Drobné rozdíly v odpovědích zaměstnanců a mladých lidí se objevovaly u otázek, v čem vidí největší nevýhody dětí z DD v běžném životě oproti dětem z rodin. U obou skupin však několikrát zaznělo chybějící rodinné prostředí a rodičovský vzor. Na základě vyhodnocení výstupů dotazníků pro zaměstnance dětských domovů a mladé lidi, kteří budou v blízké době DD opouštět, si tak znovu uvědomuji důležitost sociální práce s rodinami. Prioritně by se mělo působit na to, aby dítě z rodiny vůbec nebylo odebráno, nebo aby do ní mohlo být v co nejkratší době zase vráceno, byť i s dlouhodobou intenzivní podporou ze strany sociálních služeb. Pokud však není perspektivní a vhodné, aby dítě mohlo žít s biologickými rodiči, je třeba zkoumat možnosti umístění dítěte v širší či náhradní rodině. Rodinu dítěti nenahradí sebelepší instituce.

ZÁVĚR

Z teoretické i praktické části jsem vyzorovala, že v dětském domově se děti připravují na to, že z něj odejdou, avšak přes veškerou snahu není v silách dětských domovů přichystat děti na samostatný život. Ačkoli během svého vývoje prošla ústavní výchova řadou změn, dodnes není ani zdaleka harmonickým prostředím pro vývoj jedince. Ani přeměnou internátních domovů na domovy rodinného typu se nedočkáme výrazného úspěchu. I když zde domov ukrývá název rodinný, v žádném případě nelze hovořit o rodině. Je zde stále vysoký počet dětí ve skupině, a ani pracovníci, kteří se střídají dle pracovních směn nejsou cestou ke správné výchově, která by se měla podobat té rodinné.

Děti často prožívají dlouhý, bolestný proces hledání své identity a ve chvíli, kdy za nimi zaklapnou dveře, rozejdou se za svými biologickými rodiči, které mnohdy ani neznají, ale myslí si, že jsou pro ně to nejlepší. Setkání nemívá šťastný konec a mladý dospělý si uvědomí, že je definitivně sám.

Při psaní této práce jsem si uvědomila, že projekty, které existují na pomoc mladistvým z ústavní péče, mají opravdu nesporný význam a tato teze se mi potvrdila i šetřením. Avšak k naplnění všech cílů, které si tyto projekty kladou, je zapotřebí jejich propojení s celým výchovným procesem dítěte. Mnohé projekty jsou zaměřeny až na dospívající mládež, což je jejich nevýhodou. Myslím si, že by bylo dobré zaměřit je na jedince již od útlého věku. Každý z projektů je orientovaný na ulehčení a usnadnění odchodu mladých lidí z dětského domova a každý se o to snaží jinou formou. Nepopiratelným významem těchto projektů je, že dítěti poskytnou informace a některé se je snaží formou her připravit na rizikové situace, které mohou po opuštění DD nastat. Mladý člověk si tak zlepšuje orientaci v běžném životě. Jako nevýhodu projektů však také vidím, že mnohé z nich mají stejný charakter a tak i když se jedinec zúčastní různých projektů, u každého může zažít to samé. Myslím si, že projektů by mělo být více a měly by na sebe navazovat po celou dobu ústavní výchovy dítěte a vychovatelé

dětských domovů by se měli snažit, aby se děti do projektů chtěly samy aktivně zapojit a nedělaly to jen pro to, že je k tomu někdo přinutil. Dítěti by měl být důkladně vysvětlen smysl a užitečnost projektu.

Pro usnadnění vstupu do běžného života mladých lidí z DD se zdá být významným také vypracování individuálního plánu pro mladého člověka. Tento plán by se měl dotýkat oblasti vzdělávání, zaměstnání, bydlení, finančního zajištění, zdravotní problematiky, „záchranné sítě“ – tou mám na mysli především kontakty a osoby, na které se může mladistvý obrátit v případě problémů. Před odchodem by si mladí lidé měli možnost zkusit nějaké tréninkové bydlení mimo zařízení, čímž by se učili postupnému osamostatňování. Některé domovy již tyto služby provozují.

SEZNAM LITERATURY

Monografické publikace:

BURIÁNEK, J. *Sociologie*. 2. vyd. Praha: FORTUNA, 2001. 128 s.
ISBN 80-7168-754-5.

DUNOVSKÝ, J. *Dítě a poruchy rodiny*. 1. vyd. Praha: AVICENUM, 1986. 140 s.
ISBN 08-040-86.

DUNOVSKÝ, J., EGGERS, H. a kol. *Sociální pediatrie*. 1. vyd. Praha: AVICENUM, 1989. 252 s.
ISBN 08-030-89.

HARTL, P. *Psychologický slovník*. 3. vyd. Praha: PORTÁL, 2000. 776 s.
ISBN 80-7178-303-X.

JEDLIČKA, R., KLÍMA, P., KOŤA, J., NĚMEC, J., PILAŘ, J. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1. vyd. Praha: THEMIS, 2004, 478 s.
ISBN 80-7312-038-0.

MACEK, P. *Adolescence*. 1. vyd. Praha: PORTÁL, 1999. 208 s.
ISBN 80-7178-348-X.

MATĚJČEK, Z. *Škola rodičů*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství MAXDORF, 2001. 285 s.
ISBN 80-85912-29-5.

MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: PORTÁL, 2003. 384 s.
ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 1. vyd. Praha: PORTÁL, 1998, 336 s.

ISBN 80-7178-226-2.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha: SLON, 2003. 161 s.

ISBN 80-86429-19-9.

MOTEJL, O., ČERNÁ, I., PANOVSÁ, K., MATYÁŠOVÁ, P., Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. *Rodina a dítě*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství ASPI, 2007. 215 s.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 3. vyd. Praha: PORTÁL, 2001, 328 s.

ISBN 80-7178-579-2.

SBORNÍK STUDIÍ, *Děti a jejich problémy*. Praha: Sdružení Linka Bezpečí, 2005.

ISBN 80-239-4482-7.

SPOUSTA V., *Speciálně pedagogická diagnostika etopedická*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. 105 s.

ISBN 80-210-1261-7.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: PORTÁL, 2000. 528 s.

ISBN 80-7178-308-0.

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie*. Praha: PORTÁL, 1998, 383 s.

ISBN 80-7178-269-6.

Zákony:

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

Elektronické zdroje:

MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Individuální plánování u dětí z dětských domovů*. [online]. © 2008.

Dostupné na WWW: <<http://www.clovekhledacloveka.cz/files/individualni-planovani-odchazejici-DD.pdf>>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. Praha: MPSV, © 2004 [cit 15. dubna 2004].

Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf>.

Nadace Terezy Maxové [online]. EQUAL-Najdi svůj směr.

Dostupné na WWW: <<http://www.nadacetm-equal.cz/index.php>>

a <<http://www.nadacetm-equal.cz/index.php?page=1>>.

Nadační fond Livie a Václava Klausových [online]. Projekt Startovné do života.

Dostupné na WWW: <<http://www.nadacnifondklausovych.cz/projekty/ii-cyklus-projektu-startovne-do-zivota.asp>>

Občanské sdružení Člověk hledá člověka [online]. Projekt Vstup do života.

Dostupné na WWW: <<http://www.clovekhledacloveka.cz/?p=PPvstup-do-zivota#o-projektu>>.

Občanské sdružení Múzy dětem [online]. Projekt Život nanečisto.

Dostupné na WWW: <<http://www.zivotnanecisto.cz/proc-vznikl-zn.html>>
& <<http://www.zivotnanecisto.cz/zivot-nanecisto.html>>.

Časopisecké statě:

GOTTWALDOVÁ, M. a kol. Metodická příručka Poradenského centra pro děti a mládež s nařízenou ústavní výchovou Centra J. J. Pestalozziho Chrudim. *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života*, 2006.

VOCILKA, M. Dětské domovy málo spolupracují s pediatry. *Zdravotnické noviny*, 1999, č. 38.

MATĚJČEK, Z. Psychická deprivace a budoucí zaměstnání. *Náhradní rodinná péče*, 2003, roč. 6, č. 1.

Práva a potřeby mladých lidí odcházejících z dětských domovů, *Náhradní rodinná péče*, 2003, roč. 6, č. 3.

ŠLESINGEROVÁ, K. Mladí lidé odcházející z dětských domovů po dosažení zletilosti II., *Náhradní rodinná péče*, 2004, roč. 7, č. 3.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I. Rodinné poruchy ve vztahu k dítěti (tabulka)

Příloha II. Statistická ročenka školství 2007/2008 – výkonové ukazatele –
Dětské domovy – počet zařízení, kapacita – podle území (tabulka)

Příloha III. Výzkumné otázky týkající se odchodu dětí z DD

PŘÍLOHY

Příloha I - **Rodinné poruchy ve vztahu k dítěti** ⁵⁷ (tabulka)

Péče o dítě	Důvody poruchy	Charakter důvodu	Místa vzniku poruchy	Vyvolávající jev poruchy	Hlavní mechanismus poruchy	Zájem o dítě
Dostatečná Nedostatečná Žádná	rodiče nemohou o dítě pečovat	objektivní	příroda společnost rodina jedinec	přírodní katastrofy, devastace prostředí válka, hladomor, nezaměstnanost, epidemie rozpad rodiny z nezaviněných příčin, velký počet dětí úmrť, invalidita, nemoc	likvidace či neexistence základních životních podmínek, demoralizace, hmotný nedostatek spojený s nedostatkem výchovných podmětů	+
	rodiče nedovedou o dítě pečovat	objektivní a subjektivní	rodina jedinec	Nezralost, neschopnost přijmout společenské normy, neschopnost vyrovnat se se zvláštními situacemi	Dostatečné nebo nedostatečné podmínky pro socializaci dětí	+ -
	rodiče nechtějí o dítě pečovat	subjektivní	Jedinec	Poruchy struktury a stability rodiny Disharmonická osobnost, psychopatie, maladaptace	Problematické až zcela nedostatečné či žádné podmínky pro socializaci dětí	-

⁵⁷ DUNOVSKÝ, J. *Sociální pediatrie*, s. 17.

Příloha II - Statistická ročenka školství 2007/2008 – výkonové ukazatele -
 Dětské domovy – počet zařízení, kapacita – podle území⁵⁸ (tabulka)

Území		Počet zařízení celkem	Lůžková kapacita	Počet ložnic pro děti	Skupinové byty	Lůžka pro děti v bytech	Počet skupin
Česká republika	CZ0	155	5356	1487	245	1655	624
Praha	CZ01	3	123	33	11	48	13
Hlavní město Praha	CZ010	3	123	33	11	48	13
Střední Čechy	CZ02	18	611	185	12	87	68
Středočeský kraj	CZ020	18	611	185	12	87	68
Jihozápad	CZ03	16	629	150	46	298	78
Jihočeský kraj	CZ031	9	343	77	20	163	41
Plzeňský kraj	CZ032	7	286	73	26	135	37
Severozápad	CZ04	25	1097	283	47	367	128
Karlovarský kraj	CZ041	8	292	96	8	58	32
Ústecký kraj	CZ042	17	805	187	39	309	96
Severovýchod	CZ05	22	759	187	36	266	85
Liberecký kraj	CZ051	7	264	68	14	93	30
Královéhradecký kraj	CZ052	8	311	68	19	149	34
Pardubický kraj	CZ053	7	184	51	3	24	21
Jihovýchod	CZ06	24	681	163	39	289	81
Vysočina	CZ061	10	284	123	0	0	33
Jihomoravský kraj	CZ062	14	397	40	39	289	48
Střední Morava	CZ07	25	678	216	30	177	82
Olomoucký kraj	CZ071	13	386	128	10	77	45
Zlínský kraj	CZ072	12	292	88	20	100	37
Moravskoslezsko	CZ08	22	778	270	24	123	89
Moravskoslezský kraj	CZ080	22	778	270	24	123	89

⁵⁸ Dostupné na WWW: < <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>.

Výzkumné otázky týkající se odchodu dětí z DD

Cílová skupina: **mladí lidé, kteří budou dětský domov opouštět**

- 1) Až budeš opouštět dětský domov, víš kde si hledat práci?
- 2) Máš představu o tom, kam bys chtěl(a) jít?
- 3) Čeho se nejvíce bojíš v „běžném životě“?
- 4) Pomáhá Vám nějak dětský domov (pracovníci DD) připravit se na odchod?
- 5) V čem vidíš nevýhody dětí z DD v běžném životě oproti dětem z rodin?
- 6) Je váš dětský domov zapojen do některých projektů na pomoc mladým lidem odcházejícím z DD?
- 7) Myslíte si, že tyto projekty pro mládež z DD mají smysl a že jsou užitečné?
- 8) Podílí se na budoucím bydlení a zaměstnání DD?
- 9) Víš, na koho se obrátit v případě nějakých problémů?
- 10) Myslíš, že se zvládneš postarat o domácnost? (vařit, prát, žehlit...) Učíte se těmito činnostem v DD nebo je zastávají zaměstnanci sami?

Cílová skupina: **zaměstnanci dětských domovů**

- 1) Je Váš dětský domov zapojen do některých projektů na pomoc mladým lidem při odchodu z DD?
- 2) Myslíte si, že tyto projekty pro mládež z DD mají smysl a že jsou užitečné?
- 3) Poskytujete mladým lidem, kteří opouštějí DD nějakou finanční pomoc?
- 4) Pomáháte jim hledat zaměstnání?
- 5) Pomáháte jim hledat bydlení, popř. opatřujete jim výbavu do domácnosti?
- 6) Kam nejčastěji směřují první kroky mladých lidí, kteří DD opustí?
- 7) V čem vidíte největší problém při odchodu dětí z DD?
- 8) Jste s dětmi v kontaktu i po jejich odchodu z DD?
- 9) V čem vidíte nevýhodu dětí z DD v běžném životě oproti dětem z rodin?
- 10) Vedete mladé lidi k získání dovedností při výkonu domácích prací? Učíte je např. vařit, prát, žehlit či tyto práce vykonávají zaměstnanci sami?

ABSTRAKT

PETRÁŠKOVÁ, A. *Ke vstupu do života u dětí z dětských domovů*. České Budějovice 2008. Bakalářská práce.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce RSDr. Ján Mišovič, CSc.

Klíčová slova: adolescence, dětský domov, diagnostický ústav, funkce rodiny, poruchy rodiny, rodina, ústavní výchova, výchovný ústav.

Práce se zabývá připraveností na odchod u dětí z dětských domovů, životem dětí v dětských domovech a jeho nevýhodami oproti životu v běžné rodině. Teoretická část charakterizuje rodinu, její funkce a poruchy, ústavní výchovu v České republice, život dětí v dětském domově z psychologického, sociálního a právního hlediska. Zabývá se odchodem dětí z dětského domova a obtížemi mladých lidí, kteří opouštějí ústavní výchovu. Poslední kapitola je věnována projektům, které jsou zaměřeny na pomoc dětem z dětských domovů.

Praktická část je orientována na názory pracovníků dětských domovů a mladých lidí, kteří budou DD opouštět. Zajímala jsem se, zda se jim zdají být užitečné projekty na pomoc mladistvým z ústavní péče, zda jsou do některého z projektů zapojeni, zajímalo mě jak pomáhá DD připravit se mladým lidem na odchod z DD. Výsledky jsem interpretovala zvlášť za skupinu mladých lidí a zvlášť za zaměstnance DD.

ABSTRACT

PETRÁŠKOVÁ, A. *Upon the entry to life in children from creches.*

Key words: adolescence, children's home, diagnostic institute, the function of family, family malfunctions, family, institutional up-bringing, educational institute.

The work deals with the readiness to leave in children from creches, the life of children in creches and the disadvantages of living in creches compared to the life in a normal family. The theoretical part characterizes family, its functions and malfunctions, institutional up-bringing in the Czech Republic, children's life in creches from the psychological, social and legal point of view. It deals with the leaving creches and the difficulties experienced by juveniles who leave institutional up-bringing. The last chapter is devoted to projects, that are focused on the help to children placed in creches.

The practical part is focused on the opinions of the creche's workers as well as young people who are about to leave creches. I wondered if they find projects to help juveniles under institutional up-bringing useful, if they are involved in one of the projects and how creches help them prepare to leave creches. I interpreted the results separately for the group of young people and separately for the creche's employees.